

ENRIC GUINOT

Agustí Hernández Dolç*

“ELS MOLINS NO CONTAMINEN I ELS SALTS D’AIGUA SÓN FONTS D’ENERGIA RENOVABLE”

ENRIC GUINOT ÉS PROFESSOR D’HISTÒRIA MEDIEVAL EN LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA. HA TREBALLAT SOBRE ELS ORÍGENS DEL PAÍS VALENCIA I L’ÈPOCA DEL REPOBLAMENT. TAMBÉ ÉS MEMBRE DE LA SECCIÓ HISTORICOARQUEOLÒGICA DE L’INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS. EN ELS DARRERS ANYS, EN EL MARC D’AQUESTS ESTUDIS S’HA INTERESSAT PEL PROCEDIMENT DE CREACIÓ I DESENVOLUPAMENT DE LES HORTES DE REGADIU A LES CONQUES MEDITERRÀNIES. ACTUALMENT ÉS EL PRESIDENT DE L’ASSOCIACIÓ VALENCIANA D’AMICS DELS MOLINS (AVAM).

Explique’ns en què consisteix l’Associació Valenciana d’Amics dels Molins.

Fa tres anys algunes persones que havíem estudiat història, a partir de la crisi de Campanar, vam veure que faltava conèixer millor aquesta horta, i el seu valor històric, per a valorar el significat de la seua destrucció i tal volta haver-la evitada. A partir d’allà muntàrem una associació sense ànim de lucre per a conèixer el sistema de construccions lligades al regadiu i explicar el seu valor i divulgar-lo. Vam constatar que l’element més representatiu i desconegut del regadiu valencià són els molins, els quals desperten una gran simpatia, però són desconeguts i identificats amb els molins de vent, que curiosament ací, al país, a penes existeixen. Volíem difondre la importància dels 1.300 molins d’aigua de què tenim constància que hi ha hagut o hi ha encara.

«ELS MOLINS MEDITERRANIS REPRESENTEN UNA TECNOLOGIA QUE APROFITA MILLOR LA FORÇA DE L’AIGUA QUE ELS MOLINS ANGLOSAXONS»

En el context internacional hi ha associacions semblants. Sí. Als països occidentals com Alemanya, Holanda, França, EUA, Anglaterra... hi ha associacions dedicades a l’estudi dels molins, des del punt de vista del que representen com a primeres indústries, i primeres maquinàries. Els molins són les primeres maquinàries des de l’època romana fins la primera revolució industrial. Per exemple, l’associació anglesa per a la preservació

Fotos entrevista: Miguel Lorenzo

del patrimoni industrial ha fet ja 150 anys d'història. I és al caliu d'aquestes tradicions que ens plantejarem l'associació.

Quin tipus d'elements hi ha al voltant de les canalitzacions d'aigua?

Les séquies històriques tenen quatre elements constructius que cal valorar. Quant als sistemes de captació de l'aigua hi ha assuts, mines... que en alguns casos es remunten al segle xv. Alguns són de pedra, altres estan reconstruïts, però la majoria conserven la ubicació històrica. Parlem de goles amb les seues mesures històriques, les alminares que permeten anivellar l'aigua... Un segon element són les construccions que permeten distribuir l'aigua: caixers, que solen ser de terra, però ara ja de formigó, i el recorregut dels quals s'ha alterat. En aquests caixers hi ha els partidors per dividir l'aigua a través d'un sistema de llengües (en dos), o bé a través de portells (files, rolls...). Els tercers elements de les séquies són l'arquitectura per salvar els obstacles del camí. Hi incloem aqüeductes per salvar un riu, o bé mines, sifons, canons o bótes. En quart lloc tenim les edificacions per a aprofitar la força de l'aigua. Ací trobem els molins, entre els quals hi ha una gran diversitat. Per exemple molins de farina, d'arròs, almàsseres, paperers, batans, ferreries o molins de pólvora.

Per conèixer un poc més els molins. Com els definiria i quines parts tenen?

Bàsicament hi ha quatre grans espais. La part exterior és per on circula la séquia, que normalment és un entorn desfet: s'ha desviat la séquia, s'ha perdut el dret a l'aigua... El segon és l'espai subterrani: el rodet, els cacaus... la zona per on va l'aigua que fa moure la maquinària. Sol estar aterrada, caiguda, per l'efecte de l'abandonament. El tercer espai és la sala de moles, que està en la planta baixa, on hi ha les màquines fonamentals per a fer la mólt. La quarta part (no tots els molins la tenen), es comença a instal·lar durant el segle xx. Són les cernedores, corretges, politges... que automatitzaven les faenes.

Quina és al causa de desaparició dels molins?

Els molins comencen a desaparèixer cap a mitjan 1920 per la substitució de la força de l'aigua per la llum. Després de la guerra es revitalitzen un poc per la carestia, però durant poc de temps. Hi ha més molins on

hi ha més sistemes de canalització de les aigües, com les capçaleres de les séquies, no tant on hi ha molta aigua. També hi ha molins en zones amb tradició de reg com la Vall d'Albaida, la conca del riu Bunyol, o valls com les de Cocentaina i Alcoi. Els ubicats a les zones properes a les ciutats, o a les hortes, són els que presenten menys qualitat arquitectònica, si bé alguns es remunten fins abans de la conquesta. Per exemple el de Montcada està documentat el 1239, de forma que ja existeix amb la conquesta, en el mateix lloc on està ara. Ara, l'edifici que podem veure hui té 200 anys, i és producte d'una reedificació. A les zones periurbanes no és normal trobar edificis d'una gran antiguitat. Per veure edificis amb una arquitectura, normalment en ruïnes, gòtica, cal anar a les comarques del Maestrat i dels Ports de Morella. En les d'interior hi ha més tradició en construcció en pedra i també als segles xv i xvi tenen una època d'expansió que permet fer cases i molins de gran qualitat. Amb la crisi del xvii aquestes cases ja no es reedifiquen i les trobem tal i com eren.

I guies dels molins millor conservats, n'hi ha?

D'accessos a quins són els millors per visitar, no n'hi ha cap, perquè no n'hi ha pràcticament cap de visitable, i en condicions acceptables, només uns 200, i d'aquests, amb maquinària completa, la meitat o menys. Visitable restaurat en trobem un a Requena, en què quatre persones, com una activitat particular, feren

una societat i l'han restaurat per a visites. I també antics moliners com Alejandro Descals, a Ontinyent, permeten les visites. Fins ara, cap administració hi ha intervingut. Hem fet algunes propostes, però res. El de Petrés, del xiv, té maquinària completa. Hem presentat dues vegades una proposta a la Diputació, i no han tingut a bé donar-nos cap ajuda.

Ha dit que els molins són les primeres indústries fins la primera revolució industrial.

Els molins són instal·lacions que han deixat de funcionar al llarg del segle xx. Hui, el món rural, les hortes, les edificacions... tenen un valor, pel que representen les formes de vida de les persones que ens han precedit. Per tant un valor cultural. Els molins també poden fer les funcions tradicionals de residència rural. Un fet molt important és que són un tipus de tecnologia interessant: no contaminen, perquè els salts d'aigua són fonts d'energia renovable. Aquestes tecnologies

**«LA INTERVENCIÓ PRIVADA
ÉS LA FORMA REAL
D'ARRIBAR A DONAR
UNA FUNCIONALITAT
A LA GRAN QUANTITAT
DE MOLINS QUE HI HA»**

L'ASSOCIACIÓ VALENCIANA D'AMICS DELS MOLINS

L'Associació Valenciana d'Amics dels Molins té la seu a la Facultat de Geografia i Història, i el seu correu electrònic és <avam@uv.es>, i també la pàgina web <www.uv.es/avam>. Actualment té 52 socis, dels quals uns deu són propietaris de molins, i uns altres estudiosos, aficionats. Entre les activitats que organitza hi un estudi de catalogació de molins, la publicació de llibres, i un calendari d'excursions al llarg de l'any. Ha publicat catàlegs de molins de la Vall d'Albaida, la Safor, la Marina Alta, la Séquia Reial del Xúquer, la séquia de Montcada, i quatre séquies majors de la Plana de Castelló, i inventaris parcials de la Vall d'Aiora, de l'Alt Túria i un molt superficial dels molins de la província de Castelló.

Molí de Montcada, situat sobre la séquia de Montcada. Els seus orígens són islàmics.

Sala de moles gòtica del molí de la Maria, a les Coves de Vinromà.

Molí d'en Guiot, a Rossell. Aquest molí medieval està situat al riu de la Sénia i fou propietat d'en Francesc de Vinatea.

Molí medieval de Gausa (Sagunt), construït sobre un braçal de la Séquia Major; ja estava en funcionament al segle XIV.

Molí Descals. Gronsa, moles i ferramentes del molí de Descals, a Ontinyent.

permeten establir una comparació entre diversos tipus de tecnologia tradicional. Els molins mediterranis funcionen a reacció, és a dir, l'aigua cau per un canal amb molt de pendent, i la força que adquireix l'aigua és el que incideix en el rodet i meneja les moles. Aquesta no és la tecnologia tradicional dels molins anglosaxons, que són els de roda vertical (com una sènia). Aquests funcionen a l'Europa atlàntica i països anglosaxons. Hi havia alguns molins d'aquests a la séquia del Xúquer, i a Casas del Río n'hi ha un que han arreglat. Aquesta tecnologia és de llocs on sobra l'aigua.

I quin són els avantatges del model mediterrani de molins respecte al model de molins anglosaxó?

Els molins valencians i mediterranis tenen una tecnologia més antiga, però més avançada. És el món musulmà des dels segles VIII i IX el que difon aquest mitjà més avançat i rendible, el qual aprofita molt més el salt d'aigua i l'energia derivada, i mostra una eficiència major. És interessant que la nostra societat veja exemples on la tecnologia del món llatí, musulmà... és molt més avançada que la del món anglosaxó. Són aspectes que ens han d'ajudar a reflexionar.

La restauració ha de ser una pràctica habitual en els molins, però per a complir quin tipus de finalitats o funcions?

N'hi ha prou. Els molins que es podrien restaurar tenen un tipus de molta més a prop de la integral, no tant la industrial. Aquesta manté una major qualitat perquè les moles van a menys velocitat que en les fàbriques. Que en algunes àrees rurals alguns molins tornaren a moldre no suposaria una competència amb la indústria dels supermercats, però podria donar una major qualitat als productes, a diversos tipus de farina, farina integral... és a dir, donar un valor afegit a les cases rurals. El molí, per exemple, es podria completar amb un forn tradicional. Hi ha un mercat reduït

**«QUE EN ALGUNES ÀREES RURALS
ALGUNS MOLINS TORNAREN
A MOLDRE NO SUPOSARIA
UNA COMPETÈNCIA AMB LA
INDÚSTRIA DELS SUPERMERCATS,
PERÒ PODRIA DONAR UNA MAJOR
QUALITAT ALS PRODUCTES,
A DIVERSOS TIPUS DE FARINA,
FARINA INTEGRAL... ÉS A DIR,
DONAR UN VALOR AFEGIT
A LES CASES RURALS»**

que acceptaria açò: igual com hi ha productes agrícoles sense pesticides, també podria haver-hi, a un preu superior, productes fets a partir de molins d'aigua, amb aquest valor afegit. És una proposta que no crearia 4.000 llocs de treball, però que contribuïria a sostindre un entorn rural. Cal evitar la musealització, que quasi sempre és l'eixida en què es cau.

Societat civil o institucions. Quina part ha de tindre més pes en la restauració dels molins?

La intervenció privada és la forma real d'arribar a donar una funcionalitat a la gran quantitat de molins que hi ha. No podem convertir en museu cada edifici valuós. Cal pensar en una diversificació, i ací intervé la idea de comarca. No podem muntar

un museu de la farina, i que cada poble tinga el mateix que el poble del costat que està a dos quilòmetres. Això seria insostenible. Cal coordinar les actuacions i animar les rehabilitacions privades de manera que cada edifici antic que estiguera inventariat i catalogat se cenyira a unes determinades regles públiques de la Conselleria. Acomplir aquests paràmetres hauria de dependre dels ajuntaments (vigilància), sempre basant-se en unes normes establertes per la Conselleria de Cultura. Dur avant açò seria desenvolupar amb normes la Llei de patrimoni valencià, que és una cosa que no s'ha fet encara. Són edificis de propietat privada, però no són de nova planta, i són un bé per a la comunitat. Per tant, calen normes i supervisió.

Quines normes ha de seguir la restauració d'un molí?

Ha d'haver-hi una part dirigida per arquitectes (estructures) i una altra dirigida per persones amb coneixement del sistema de circulació de l'aigua, localització de les maquinàries... Els arquitectes no han d'actuar sols ja que per la seua formació no tenen un coneixement tècnic d'aquests edificis ni de les seues instal·lacions.

*Periodista Levante-EMV

